№ 70 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 23 **1890** ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 23 № 70

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկ.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ժողովրդական գրադարաններ և ընթերցարաններ. Պանդխտութեան խնդրի առիթով. Մանկական կօլօնիաներ. Ձեռքի աշխատանքի առիթով. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Տեղեկութիւններ Թիւրքաց Հայաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Երազներ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆՆԵՐ

III

Որպէս զի կարելի լինի մօտաւորապէս որոշել ժողովրդական էժանագին գրադարանների հիմնելու և պահպանութեան ծախսը, մեզ հարկաւոր է մի քանի մանրամասնութիւնների մէջ մտնել։

Ինչպէս առհասարակ ամեն մի գրադարանի, այնպէս և էժանագին գրադարան-ընթերցարանների ծախսը գլխաւորապէս հետևեալ երկուս է. 1) Գրադարանի համար գրքեր գնելը և 2) Բացված գրադարանի ընթացիկ ծախսերի հոգալը։

Առաջին տեսակի՝ այն է գրքեր գնելու ծախսը տարբեր կարող է լինել, նայելով թէ որքան մեծ գիւղում, կամ որտեղ է բացվում էժանագին գրադարանը։

Հարցը աւելի լաւ պարզելու համար, մենք աչքի առջև կունենանք երկու տեսակ գրադարաններ, այն է քաղաքներում հիմնվող քաղաքային գրադարան և գիւղերում հիմնվող՝ գիւղական գրադարան։

Նախ կը խօսենք քաղաքային գրադարանների մասին, իսկ գիւղական գրադարանների մասին կաշխատենք առանձին խօսել։

Քաղաքային հայերէն էժանագին գրադարանների ծախսը աւելի մեծ է, քան գիւղական գրադարաններինը, որովհետև առաջինների մէջ թէ գրքերը աւելի մեծ քանակութեամբ պէտք է լինեն, և թէ ընթացիկ ծախսերը՝ այն է բնակարանի և գրադարանապետի ծախսերը անհամեմատելի կերպով շատ են։

Նախ՝ որքան և ինչ տեսակի հայերէն գրքեր կարող են լինել մի ժողովրդական հայերէն էժանագին գրադարանի մէջ։

Ժողովրդական գրադարանների գրքերը,—ինչ անել կուզէ,—պէտք է մեծ մասամբ լինեն ժողովրդական գրքեր։ Թէև տխրալի, բայց և անհերքելի փաստ է, որ մենք ժողովրդական ընթերցանութեան գրքեր շատ քիչ ունենք. եղած ժողովրդական լաւ գրքերը մատներով կարելի է հաշվել։

Եթէ մենք հաւաքենք էժանագին գրադարանի մէջ ժողովրդական ընթերցանութեան համար փոքր ի շատէ պիտանի գրքերը, կը տեսնենք, որ դրանց թիւը 200-ի հազիւ է հասնում։ Այդ 200-ի մէջ մտնում են թէ մեր փոքր ի շատէ շնորհով գրողների, թէ բոլոր վիպագրողների հեղինակութիւնները, և թէ այն թարգմանական գրուածները, որոնք թէ բովանդակութեան և թէ լեզուի կողմից մատչելի կարող են լինել մի արհեստաւորի, մի մշակի, մի գործակատարի, կամ մի աշակերտի և փոքր ի շատէ ուսում առած կնոջ, կամ օրիորդի ընթերցանութեան համար։

Փորձը ցոյց է տալիս, որ եթէ վերոյիշեալ շրջաններից ընթերցողներ ունեցող էժանագին գրադարանի բաժանորդների թիւը հասնում է 200-ի, այդ դէպքում գրադարանը միանգամայն նեղ դրութեան մէջ է ընկնում, և յարմար գրքեր չէ գտնում իր բաժանորդներին լուծիւն տալու համար, և ստիպված է լինում մի և նոյն գրքեր, մի և նոյն հեղինակի աշխատութիւններից երեք, չորս հինգ օրինակ պահել՝ բաժանորդների պահանջները լրացնելու համար։ Դա, ի հարկէ, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մեր գրականութեան, մանաւանդ այդ գրականութեան ժողովրդական ճիւղի վերին աստիճանի աղքատութեան մի զօրեղ ապացոյց։ Հայերէն էժանագին գրադարանի մէջ այդ մօտաւորապէս 200 գրքերն են *), որոնք և պէտք է կազմեն գրադարանի հիմքը։ Այդ գրքերից նայելով բաժանորդների շատութեանը՝ կարելի է ոչ թէ մի-մի, այլ մի քանի օրինակ պահել։

Դրանց հետ միասին գրադարանը պէտք է ունենայ և մ ա ն կ ա կ ա ն գ ր ք ե ր ի բ ա ժ ի ն ը, որը համեմատելով առաջինի հետ, աւելի աղքատ է։ Լաւ մանկական գրքեր մենք 80-100-ից աւելի չունենք։ Աւելացնելով դրանց վրա մանկական պարբերական ամսագրերի մէջ տպագրված մանկական վէպիկները և գրուածները դուք կունենաք հայերէն լեզուով եղած մանկական ամբողջ գրականութիւնը։

Եւ այդ երկու ճիւղի մօտ 300 անուն գրքերը կարժենան մօտաւորապէս 250—300 րուբլի։

Սակայն, բացի այդ գրքերից, գրադարանը նոյն իսկ բաժանորդներ գրաւելու տեսակէտից, պէտք է աշխատի ունենալ. 1) Հայոց պարբերական, այն է ամսագրական հրատարակութիւնները, որոնք զանազան տեղերում հրատարակվել են, և որոնց կարելի է ձեռք բերել մօտաւորապէս 100 րուբլով, և 2) Զանազան մասնագիտական, լեզուաբանական, տնտեսագիտական, քննական գրուածներ։ Վերջին տեսակի գրուածները մեծ մասամբ հրատարակված են Մխիթարեանների մօտ և մասամբ Կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում և այլ տեղերում։ Մխիթարեանների հրատարակութիւնները, բացի այն մի քանի տասնեակ գրաբար, ժողովրդին բոլորովին անմատչելի թանգագին գրքերից, շատ ցանկալի է, ի հարկէ, որ լինեն էժանագին գրադարանների մէջ։ (Որքան մեզ յայտնի է, Մխիթարեանների բոլոր հրատարակութիւնները 1,200 րուբլի արժեն)։ Արտասահմանեան այդ բոլոր գրքերը, ի հարկէ, անկարելի է միանգամից ձեռք բերել, բացի դրանից կարևորները՝ մօտ 200 րուբլու գիրք կարելի է և պէտք է ձեռք բերել։

Այդ բոլորից հետևում է այն, որ մի մեծ քաղաքում միջակ հայերէն էժանագին գրադարան բանալու համար պէտք է ձեռք բերել մեր յիշած գրքերը, որոնք կարժենան 550—600 րուբլի փող։ Իսկ գաւառական փոքրիկ քաղաքներում, որտեղ ընթերցողներ աւելի քիչ կը լինեն, նոյն իսկ 300—350 րուբլով կարելի է հիմնել գրադարանը, ձեռք բերելով աւելի հարկաւոր գրքերը։ Դրանից աւելի քիչ ծախս կը պահանջի գիւղական գրադարանը. և մի մեծ գիւղում գիւղական գրադարան-ընթերցարան հիմնելու համար բաւական է 200 րուբլի, որով և կարելի է ձեռք բերել սկզբում անհրաժեշտ բոլոր գրքերը։

Քաղաքային էժանագին գրադարանի երկրորդ գլխաւոր ծախսը ընթացիկ ծախսերն են, այն է բնակարանի և գրադարանապետի ծախսը։ Մեծ քաղաքներում, այդ ընթացիկ ծախսերը կը հասնեն մինչև 40 րուբլու։ Փոքրիկ քաղաքներում, ուր բնակարանը շատ էժան է, այդ ծախսերը 20—25 րուբլու միայն կը հասնեն, իսկ գիւղերում ամսական ծախսը գուցէ 2—3 րուբլի հազիւ լինի։

Մեր ձեռքի տակ եղած փաստերը, և շատ հաւանական ենթադրութիւնները ցոյց են տալիս, որ այդ ընթացիկ ծախսերը կը ծածկվեն նոյն իսկ բաժանորդներից ստացած վճարով։ Ուրեմն էժանագին գրադարան-ընթերցարաններ հիմնելիս գլխաւոր հոգատարութեան առարկան պիտի լինի գրքերի փողը, որը, մեր մօտաւոր հաշւով, գիւղերում 200 րուբլի կը լինի, փոքրիկ քաղաքներում 300—350 րուբլի, իսկ մեծ քաղաքների աւելի մեծ գրադարանների համար 550—600 րուբլի։

Այժմ կանգ առնենք այդ փողերի ձեռք բերելու աղբիւրների վրա.—Սակայն թող ներվի մեզ այդ մասին միւս անգամ խօսելու, որովհետև մեր յօդուածը արդէն բաւական երկարեց։

Խ. Մ.

*) Մի ուրիշ առիթով, մենք կը հրատարակենք այն գրքերի ցուցակը, որոնք անպատճառ պէտք է լինեն էժանագին գրադարանների մէջ։

ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

«Մշակի» № 58-ում կարդացի «Պանդխտութեան սկզբը Սուրմալու գաւառում» վերնագիր կրող յօդուածը, ուր յօդուածագիրն ասում է. «Պանդխտութեան առաջն առնելու պարտականութիւնն ընկնում է գաւառական ինտելիգենցիայի վրա. նա պէտք է հասկացնէ պանդխտութեան վնասակարութիւնը և հաւատացած ենք՝ կարող է յետ պահել ժողովրդին այդ կորուստից»։ Այլապէս պ. Բ. խորհուրդ է տալիս քարոզներով յետ պահել ժողովուրդը պանդխտութիւնից. բայց հազիւ կարելի լինի քարոզներով մի բան առաջ բերել։ Գնացէք ու գիւղացուն ասէք, հասկացրէք թէ Թիֆլիսում, Բագւում փողը չէ թափվում, որպէս զի գնա և հաւաքէ,—կարծում էք թէ նա հասկացաւ ու չը գնաց. քաւ լիցի։ Ձեր ասելը նրան ինչի՞ն է պէտք, երբ նա շատ լաւ տեսնում է թէ Մարկոսը, Կիրակոսը անցեալ տարի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԱԶՆԵՐ

(Ըստ Մակս—Սիմօնի)

—

Քնած ժամանակ լսած խօսքը յարուցանում է քնածի գլխում մի շարք մտապատկերներ, որոնք այս կամ այն ձևով յարաբերութիւն կամ որ և է կապ են ունենում լսած խօսքի հետ։

Մօրի պատմում է. «Մի անգամ ննջում էի, այդ միջոցին եղբայրս մօտենում է և ականջիս ասում՝ լուցկին վերցրէք։ Այդ տպաւորութեան տակ էլ հէնց խիստ երազ տեսայ, որի մէջ նոյնպէս լուցկի էի որոնում։»

Իսկ Թէյլը. մի կնոջ մասին այսպէս է խօսում, «Ինչ որ ականջին ասում էին, այն բոլորն էլ երազում տեսնում էր»։

Նոյն պատճառը ինչպէս մէկի, այնպէս և շատերի վրա նոյնանման ազդեցութիւն կարող է անել, այնպէս որ մի որ և է արտաքին աղմուկի, ձայնի ազդեցութեան տակ շատերը մի և նոյն երազը կարող են տեսնել։

Թաղօլ պատմում է՝ թէ մի հիւրանոցի բոլոր բնակիչները մի փոթորկալի գիշեր տեսնում են նոյն երազը՝ որպէս թէ նոյն գիշերը մարդկանց մի մեծ խումբ հիւրանոց է գալիս։ Նոյնպէս և Բուրդախն է պատմում, թէ նա մի անգամ, փոթորիկ եղած ժամանակ, երազում տեսնում է, որ ինքը գտնվում է ժայռերով և հովիտներով շրջապատված ճանապարհի վրա։ Մի և նոյն երազը տեսնում է և իր ճանապարհորդակիցը։

Ինչպէս լսելիքի, այնպէս էլ շօշափելիքի միջոցով ստացած տպաւորութիւնները իրանց ներգործութիւնն են արտայայտում երազատեսութեան վրա։ Քնած ժամանակ մեր ընդունած այս կամ այն դիրքը մեզ վրա զանազան տպաւորութիւններ է թողնում։ Բացի սրանից պատահական ցաւերը, վէրքերը նոյնպէս տպաւորութիւններ են թողնում, որոնք ուղեղին են հաղորդվում։ Այդ տպաւորութիւնները ստեղծում են համապատասխան մտապատկերներ։

Մի տիկին իր մատի վրա ունենում է փոքրիկ վէրք, որ անզգոյշ պահպանելուց բորբոքվում է։ Երեկոյեան ստիպված է լինում փաթաթելու. այդպէս էլ քնում է։ Գիշերը երազում տիկինը տեսնում է, որ իբր թէ երեկոյթի համար պատրաստութեան մէջ է։ Տեսնում է վազուեր, կողովներ, որոնց ծաղիկներով է զարդարում։ Երեկոյթի որոշած ժամը մօտենում է, այն ինչ դեռ սենեակը կարգաւորված չէ. ծաղիկների և տերևների մնացորդները դէս ու դէն թափթփված են։ Տանտիկինը սաստիկ յուզվում է, որ չէ կարողանում հասցնել. շտապով ժողովել է սկսում յատակից ծաղիկները։ Այդ իսկ միջոցին զարթնում է և տեսնում ինչ. այն՝ ինչ որ այնպիսի շտապով ժողովում էր, ուրիշ ոչինչ չէր, եթէ ոչ մատի փաթաթանը, որը հանել է մատից։ Բանից դուրս է գալիս, որ փաթաթանը լաւ չէ եղել փաթաթած, այդ պատճառով էլ նրան նեղացրել, անհանգստացրել է քնած ժամանակ։

Մի ուսանող, պատմում է Մակս-Սիմօն—շատ պարապում է աշխարհագրութիւնով։ Մի անգամ, ամարային մի տաք երեկոյ, նա ուսումնասիրում է Աֆրիկայի ներսում գտնվող Նեղոս գետի, աղբիւրների և լճերի նոր լոյս տեսած քարտէզը։ Պարապմունքից յետոյ պառկում է և անմիջապէս քնում։ Նա սաստիկ քրտնում է տաքութիւնից, այնպէս որ քրտինքը փաւաւորապէս հոսել է սկսում։ Երազ է տեսնում մի և նոյն ժամանակ. Նրան թւում է, որ իր մարմնին կպած է աշխարհագրական մի ահագին քարտէզ, որի վրա պարզ որոշվում է ջրի հոսելը նշանակած կապոյտ գծերով։ Այս դէպքում ես յայտնվում է, որ աշխարհագրական քարտէզը լինում է նրա վրա ծածկած սաւանը, իսկ հոսող ջրերը՝ ծլծլող քրտինքը։ Բնականաբար շատերի հետ պիտի պատահած լինի, որ երազում բան է գտնում, կամ ծոցումն է դնում, պինդ պահում և կամ ձեռքի մէջ ամուր բռնում, և երբ պատահում է անմիջապէս զարթնել, նկատում է, որ իսկապէս ձեռքով—մատներով մի բան ունի բռնած նոյն դիրքով կամ ձևով՝ կամ միւս ձեռքը, կամ վերմակի, բարձի մի ծայրը և այլն։ Այսպիսի հանգամանքներում բռնած իրը—ինչ դիրքով կամ նմանութիւնով որ շօշափվում է, առաջ է բերում քնածի գլխում մտապատկեր, այնպիսի մտապատկեր, որը առաջ է գալիս միմիայն իսկական առարկան շօշափելու տպաւորութիւնից։ Տեսողութեան զգայարանքը թէև այնքան մեծ դեր չէ խաղում երազատեսութեան մէջ, այնու ամենայնիւ դրա ազդեցութեան տակ ևս տեղի են ունենում երազներ։

Մակս-Սիմօն պատմում է. «Մի քանի տարիներ շարունակ վարձած ունէի այնպիսի բնակարան, որի լուսամուտները դարձած էին դէպի արևելք։ Ես լոյս շատ էի սիրում, և որպէս զի զուարճանամ արեգակի ճառագայթներով, առաւօտները՝ զարթնելուս պէս՝ չէի թողնում, որ լուսամուտի վարագոյրները վայր թողնեն։ Այդ միջոցին շատ անգամ քնի մէջ էի անցնում և երազներ տեսնում։ Տեսած երազներս լինում էին գլխաւորապէս լուսաւորված շինութիւններ, և տեղի ունեցած դէպքերը, էակները էլ կրում էին ուրախ և կենդանի բնաւորութիւն»։

Թէև պայծառ լոյսի ազդեցութեան տակ ընդհանրապէս հաճելի երազներ են տեղի ունենում, սակայն երբեմնապէս լոյսի մեծ քանակութիւնն այլ կերպ է ազդում քնած մարդու ուղեղի վրա։

Մի երիտասարդ կնոջ համար պատմում են, թէ երբ քնում էր իր բնակարանի այն սենեակում, որտեղ ահագին քանակութեամբ լոյս էր ներս թափանցում, այդ ազդեցութեան տակ այսպիսի երազ էր տեսնում,—իբր թէ սաստիկ կերպով նեղացնում են նրան արեգակի ճառագայթները, և նա աշխատում է խոյս տալ այդ աչքեր ծակող լոյսից՝ աչքերը ճպճպեցնելով և սենեակի մութ անկիւններում թագնվելով։

Մօրի այս առթիւ արած փորձերը ապացուցանում են, որ ոչ թէ միայն լոյսի քանակութիւնն է ազդում երազատեսութեան վրա, այլ և նրա յատկութիւնը։ Մօրի վերցնում է մի վառած մոմ, շրջապատում է կարմիր թղթով և մօտեց-

գնացել էին Բագու, Թիֆլիս և յետ դարձել ճըռճռան կօշիկ ոտներին, մահուդ չուխան հագին: Գուցէ դուք նրան կասէք թէ՝ ախր Մարկոսի, Կիրակոսի հետ շատերն էին գնացել և այժմ դրանց մահվան լուրն է հասել գիւղը.... Եթէ կարծելու լինէք թէ այդպէս յետ կը դարձնէք պանդխտութեան ճանապարհից, չարաչար կը սխալվէք: Ճշմարիտ է, գիւղացին լսել է Մարկոսի կամ Կիրակոսի հետ գնացածների մահվան լուրը, բայց լսել է ու մոռացել... իսկ Կիրակոսի, Մարկոսի մահուդ չուխան ամեն օր իր աչքն է խոցոտում, կօշիկի ճռճռոցը ականջն է խլացնում.... Գիցուք, անգամ, մէկին հասկացրէք պանդխտութեան վնասակարութիւնը, նա լսեց ձեր խօսքը, վայր դրեց ձեռքից պանդխտի ցուպը, բայց միթէ կարծում էք թէ մի քանի օր անցած գիւղացին նոյն ցուպը ձեռք չի վերառնի: Չէ՞ որ նրա դրութիւնը մեր քարոզից չը փոխվեց, չէ՞ որ նոյն պատճառները դարձեալ կը ստիպեն նրան վաղ թէ ուշ պանդխտութեանը դիմել: Գիւղացին տեսնում է, որ իր դրութիւնը անտանելի է, այսպէս կամ այնպէս նա ցանկութիւն ունի իր դրութիւնը բարւոքելու, դուրս գալու այդ անտանելի դրութիւնից, և քանի որ մեր կեանքը նրան մի ճանապարհ է ցոյց տալիս, նա այդ ճանապարհով էլ ընթանում է, այդ ճանապարհը,—պանդխտութիւնն է: Եւ ահա նա չը նայած մեր քարոզներին, վեր է առնում պանդխտի ցուպը ու ճանապարհ ընկնում հեռաւոր երկիրներ՝ բաղդ որոնելու...

Ժողովուրդը պանդխտութիւնից յետ դարձնելու միակ միջոցն է պանդխտութեան նախապատճառները ուսումնասիրել և նրանց առաջն առնել:

Աւելորդ չի լինի ասել այստեղ, որ պանդխտութեան գլխաւոր պատճառներից մէկն է տնտեսական դրութիւնը: Գիւղացու տնտեսական դրութիւնը բարւոքելու միջոցներ շատ կան, մանաւանդ մեր բերրի երկիրներում. հարկաւոր են միայն գործող, հասարակական շահերին նուիրված մարդիկ: Հարկաւոր է նախ և առաջ տարածել մեր գիւղերում գիւղատնտեսութեան տարրական հիմունքները, գիւղատնտեսութիւնը արժանի աստիճանի հասցնելու համար: «Հողը քիչ է» ասում է պ. Բ., «հողի տուած արդիւնքը չէ ապահովացնում գիւղացուն»: Բայց եթէ կանոնաւոր գիւղատնտեսութիւնը բուն դնէր մեր հայրենիքում, հաւանական է որ նոյն կտոր հողից աւելի կը ստացվէր, քան հիմա է ստացվում: Հարկաւոր է գիւղացուն ոչ միայն «համոզել, որ հողն է միայն եկամտի անսպառ աղբիւրը», այլ պէտք է օրինակով այդ ցոյց տալ—գնալ գիւղ և գիւղատնտեսութեամբ պարապել: Դրա համար հարկաւոր է ոչ թէ քաղաքում ապրել, դիցուք ակցիզային կամ մի այլ վարչութեան աստիճանաւորի պաշտօնով, այլ քչով բաւականանալով՝ գիւղում ապրել, գիւղատնտեսութեամբ պարապել.... Հարկաւոր է տարածել գիւղացիների մէջ արհեստներ, տնայնագործութիւնը զարգացնելու համար, որպէս զի գիւղացիք ձմեռ ժամանակ, փոխանակ գոմում հաւաքվեն ու տակից գլխից դուրս տան, տանը նստեն, գործեն, և ապրուստ հայթայթեն: Հարկաւոր է հիմնել այնպիսի ընկերութիւններ, արկղեր, որոնք միջնորդ լինեն գիւղացու արդիւնքի ծախելում և այդպիսով ազատեն նրան չարչիների ձեռքից: Հարկաւոր են ճանապարհներ.... Բայց ինչ ունենք, որ ինչ լրացնենք....

Դարձեալ կրկնում եմ՝ քարոզներով ոչինչ չի լինի, պէտք է լաւ ուսումնասիրել պանդխտութեան առաջ բերող պատճառները և աշխատել դրանց առաջն առնել: Քարոզներով ոչ գիւղացու փորը կը կշտացնենք, ոչ էլ նրա մերկ մարմինը կը ծածկենք:

Լ. Գ.

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿՈԼՈՆԻԱՆԵՐ

Ամառն եկաւ: Քաղաքացիք խեղդող շոգից ազատվելու համար փախչում են ամարանոց. քաղաքում մնում են միայն նրանք, որոնք գործ ունեն քաղաքում, և նրանք, որոնք միջոց չունեն ամարանոց գնալու: Այդպիսով քաղաքացիների փոքրամասնութիւնը բնութեան գոգում մաքուր օդ է ծծում, ազատ զբօսնում է, զուարճանում է, մի խօսքով՝ վայելում է այն բոլորը, ինչ որ տալիս է գեղեցիկ բնութիւնը իր որդիներին, իսկ մեծամասնութիւնը մնում է դժոխքում տանջվելու՝ զուրկ բոլոր այդ բարիքներից: Ի հարկէ ամառը շոգ քաղաքում մնալը վնասակար է ամենքի համար, բայց ոչ ոքի համար այդ այնքան զգալի ու կորստաբեր չէ, որքան մանուկների և մանաւանդ ուսումնարանում սովորող մանուկների համար: Մանկական կազմուածքն աւելի քնքոյշ է, նա աճում զարգանում է, նրան աւելի են պէտք առողջ սնունդ, մաքուր օդ, ազատ շարժմունքներ, իսկ քաղաքի կեանքը համարեա բոլորովին զրկում է նրան առողջութեան համար այդ անհրաժեշտ պայմաններից: Ձմեռը ժամերով նստած, շատ անգամ անբնական դիրքով, քաղաքացի երեխան կարդում-գրում է. ազատ խաղալու, վազվզելու յարմարութիւններ չը կան,—փողոցը անբարոյականացնում է, տանը նեղուածք է. ամառը օթը խեղդում է, չորս կողմը նեխում ու հոտում է: Վերջապէս՝ փոքր ի շատէ մեծ քաղաքում մանուկը բնութիւնից բոլորովին կտրված է ապրում. նա ապրում է արուեստական պայմաններում. բընութեան գեղեցկութիւնների հետ ծանօթանում է, այն էլ եթէ ծանօթանում է, պատկերների միջոցով. ժողովրդի կեանքի վրա,—եթէ արհամարհանքով չէ վերաբերվում իր երկրագործ եղբայրներին,—գրքերից է գաղափար կազմում:

Այդ բոլոր չարիքներից ազատվելու համար եւրոպացիք մի միջոց են գտել—մանկական կօլօնիաներ: Ամառները նրանք հաւաքում են մանուկներ, գլխաւորապէս ուսումնարանի աշակերտներից, շատերին վարձով, աղքատներին ձրի, և տանում են ամարանոց մի որ և է գիւղ, ուր կեանքը էժան է, այնպէս որ վարձը համարեա ամենքի համար մատչելի կը լինի: Կօլօնիաների կառավարիչներն առ հասարակ լինում են մանկավարժութեան հմուտ և՝ որ գլխաւորն է՝ իրանց կոչումը մանուկներին կրթելու մէջ տեսնող, նրանց անկեղծ սիրող մարդիկ: Այդպիսի մանկական կօլօնիաներ այժմ շատ տարածված են Արեւմտեան Եւրոպայում և սկսել են մուտք գործել նոյնպէս և ներքին Ռուսաստանի մեծ քաղաքները:

Աւելորդ է երկար խօսել այդ կօլօնիաների օգտակարութեան մասին: Նրանք կազդուրելով չքաւոր և միջակ կարողութեան ընտանիքին պատկանող քաղաքացի մանուկի առողջութիւնը, հանգըստացնելով նրա լարված ջղերը, միւս կողմից՝ սովորեցնում են նրան սիրել բնութիւնը, բնականը, հասկանալ բնութեան գեղեցկութիւնները, ոչընչացնում են այն խորթութիւնը, որ տիրում է քաղաքացիների ու գիւղացիների մէջ, բարոյապէս կապում են ապագայ հասարակական գործիչներին բուն ժողովրդի հետ, ծանօթացնում են նրանց ժողովրդի կեանքի հետ: Մանկական կօլօնիայում ապրած երեխան մեծանալով այնպէս չի վերաբերվի հասարակ ժողովրդին, աշխատաւոր դասակարգին, ինչպէս այժմեան հասարակութեան մեծամասնութիւնը.

Գործը ուրեմն համակրելի է և մեծ դժուարութիւններ չէ ներկայացնում,—բաւական է ունենալ անմեղ երեխաներին սիրելու ընդունակ սիրտ և նրանց օգնելու բարի կամք: Հասարակական ներկայ պայմանները հեռացնում են կանանց գործունէութեան շատ ասպարէզներից: Ահա մի գործ, համակրելի գործ, որ կարող են կատարել կանայք և այժմեան պայմաններում, և աւելի լաւ քան տղամարդիկ: Հայ կինը արդէն սկսել է հիմնել էժանագին գրադարաններ, մտածում է կիրակեայ դպրոցի ու ժողովրդական դասախօսութիւնների մասին. պէտք է յուսալ, որ մանկական կօլօնիաների համակրելի գաղափարը առանց ուշադրութեան չի մնայ նրա կողմից:

Տ. Ց.

ՁԵՌՔԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Մշակը»—կարծեմ անցեալ տարին էր, որ յարուցեց արհեստների դասաւանդութեան անհրաժեշտութեան հարցը, միւս ուրիշ դասաւանդվող առարկաների հետ միասին, մեր տեղական միջնակարգ և թէ տարրական դպրոցներում: Այդ հարցը մօտիկից շօշափում է ձեռքի աշխատանքի թէ նշանակութեան և թէ նրա կարեւորութեան հարցը, ինչպէս սովորող երեխաների, այնպէս և ժողովրդի տնտեսութեան համար:

Խարկօվի գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան ընդհ. ժողովում սրանից մի երկու ամիս առաջ, մարտ ամսի 18-ին, օր. Եկ. Իվանօվա կարդաց մի զեկուցում այդ ձեռքի աշխատանքի մասին, որը և յետոյ տպագրվեց նոյն քաղաքի մէջ հրատարակվող «Южный Край» թերթում (№ 3173, մարտի 27-ից): Ի նկատի ունենալով խնդրի ահագին ժամանակակից նշանակութիւնը մեր ժողովրդի համար,—հարկաւոր եմ համարում մի քանի քաղուածներ անել այդ հետաքրքիր զեկուցումից հայ հասարակութեան համար, թողնելով գործով աւելի մօտ հետաքրքրվողներին դիմելու ուղղակի իրան աղբիւրին՝ վերև յիշված զեկուցմանը:

Գործի հանգամանքներն այսպէս են: Խարկօվի գրագիտութիւն տարածող ընկերութիւնը, մօտիկից հետաքրքրվելով այդ խնդրի թէ դրութեամբ և թէ նշանակութեամբ ժողովրդի համար, այս ձմեռ, երբ Պետերբուրգում գումարված էին ժողովրդի թէ տեխնիկական և թէ պրօֆէսիօնալ զարգացման համար մտածող ռուս գործիչները, այս ձմեռ, դեկտեմբերի վերջերում, ուղարկեց իր ուսուցչուհիներից մէկին, օր. Իվանօվային Պետերբուրգ, ծանօթանալու համար այստեղ գործի թէ տեսական և թէ գործնական դրութեան հետ: Օրիորդը գալով Պետերբուրգ (հէնց եկած օրերը ես ծանօթացայ նրա հետ) և մնալով այնտեղ մի ամսաչափ, յաճախելով վերև յիշված տեխնիկական և պրօֆեսիօնական գործողների ժողովներն ու նրանց ցուցահանդէսը, պարապելով տ. Ագրամակօվայի մօտ և նայելով տեղական մի քանի ուսումնարանները, ուր մտցրած է ձ ե ռ ք ի զ բ ա ղ մ ու ն ք ը, ծանօթացաւ, որքան դա կարելի էր, գործի դրութեան հետ և, ապա վերադառնալով յունվարի վերջերում Խարկօվ, կարդաց վերև յիշված զեկուցումը, ընկեր. ժողովում, իր բոլոր տեսած և իմացածի մասին:

Այդ ժողովում կարդացած զեկուցումից (օրիորդը այնքան ուշադիր գտնվեց դէպի ինձ, որ հարկաւոր համարեց ուղարկել ինձ իր այդ տըպված զեկուցումը) երեւում է, որ ձեռքի աշխատանքի անհրաժեշտութեան և նշանակութեան գաղափարը օրից օր զարմանալի մեծ չափերով տարածվում է Եւրոպայի մէջ և օրից օր զբաղեցնում է աւելի շատ և շատ մտքեր: Ուրիշ կերպ էլ անկարելի էր, քանի որ ժողովրդի ծանր, դժուարատար և հալածված վիճակը գրաւում է այժմս կարեկցողների աւելի մեծ թիւ թէ Եւրոպայում և թէ, առհասարակ, ամեն տեղ: Մինչդեռ մաքուր բուրժուա արիստօկրատիան, պարապ դատողութիւնների սիրահարները տասնեակ տարիների ընթացքում մի առանձին ինքնաբաւական հաճոյքով գիտեն և սովորել են զբաղեցնել իրանց ուղեղները ամենախորամիտ դիտողութիւններով,—ժողովրդի դառն, կեղեքված դրութիւնը իրանց սրտին մօտ ընդունողները, նրա վիճակով ճշմարիտ հետաքրքրվողները, վճռում են խնդրին աւելի կտրական կերպով վերաբերվել, գտնել, այսպէս ասած, մի վերջնական վճիռ, աւելի շօշափելի կերպով օգնութեան հասնելու ժողովրդին՝ նրա գործնական դժուարութիւնների մէջ....

Զեկուցումից երեւում է, որ արհեստագիտական ուսման գործը սաստիկ զարգացած է Եւրոպայում.

նում քնածի աչքերին: Քնածը երազում տեսնում է փոթորկալի տեսարաններ որոտումներով ու կայծակներով:

Հոտառութեան և ճաշակելիքի զգացումներ ես ստացվում են քնած ժամանակ, սակայն ոչ յաճախ, այս իսկ պատճառով էլ այնքան շօշափելի չեն սրանց ապաւորութիւնները:

III. Ասացինք որ տեղի են ունենում և այնպիսի երազներ, որոնց պատճառները ծագում են մարմնի զանազան մասերի տկար լինելուց: Այսպիսի հանգամանքներում տեղի ունեցած երազները լինում են երբեմն անկապ, զարհուրելի տեսարաններով, յաճախ ծանր, ճնշող բնաւորութեամբ: Հիւանդը երբեմն երազումն ևս շարունակում է կրել նոյն տանջանքները, նոյն ցաւը, ինչ որ կրում է արթուն ժամանակ:—Պատճառը հասկանալի է. քնածը ինքը գիտէ, որ հիւանդ է, այդ զգում է. նոյնը չէ մոռանում նաև քնած ժամանակը, տպաւորութիւնը չէ անցնում:

Ուշադրութեան արժանի են նաև այն երազները, որոնք նախագուշակող բնաւորութիւն են ունենում: Պատահում է, օրինակ, որ մէկը երազում տեսնում է իրան հիւանդ որ և է ցաւով: Զարթնում է քնից, լաւ է զգում իրան. բայց մէկ կամ մի քանի օրից յետոյ իսկապէս հիւանդանում է նոյն հիւանդութիւնով, ինչ հիւանդութիւնով որ հիւանդ է տեսած լինում իրան երազում: Հաւանականաբար սովորական պիտի համարել այս երեւոյթը, քանի որ իւրաքանչիւրի ետ, համարեա, անկասկած պատահած պիտի լինեն նոյնանման երազներ, և վերջապէս եթէ պատահած էլ չը լինեն, այնու ամենայնիւ շատ անգամ լսած պիտի լինենք, թէ ինչպէս մարդիկ ամենայն վստահութեամբ պատմում են իրանց երազը և դրականապէս նախագուշակում հետևանքը՝ հաւատացնելով որ փորձած բան է, առաջին անգամ չէ, որ իրանց երազները կէտ առ կէտ կատարվում են:

Մակարիօն պատմում է, որ մի անգամ իրան երազում տեսնում է սաստիկ բգացաւով հիւանդ. արթնանում է, ոչինչ ցաւ չէ զգում: Անց չէ կենում մի քանի ժամ, նշաձև խուլերը բորբոքվել են սկսում:

Բազմաթիւ օրինակներ, փաստեր նոյնն առաւել շօշափելի են դարձնում, այսինքն՝ տեսած այս կամ այն երազի կատարվելը որոշեալ ժամանակից յետոյ, սակայն, այնու ամենայնիւ, իրաւունք չեն տալիս մեզ գերբնական զօրութիւն համարելու և կամ ճակատագրին վերագրելու դրա պատճառը: Այդ պատճառն ևս չէ դուրս գալիս մարդու կազմուածքի օրգանական կեանքի սահմանից:

Մարդս քնած ժամանակ աւելի դիւրազգաց է դէպի ներքին զգացումները, որովհետև արտաքին տպաւորութիւնները այդ միջոցին բացակայում են: Բացի սրանից հարկաւոր է աւելացնել մտաւոր անգիտակցական պրօցէսը, իր առողջութեան մասին հոգացողութիւնը և առհասարակ ընդհանուր բարոյական դրութիւնը: Հիպօկրատէսի ժամանակից անգամ նկատված էր ներքին օրգանների դրութեան ազդեցութիւնը երազների վրա: Հիպօկրատէս շատ անգամ հիւանդութիւններն որոշում էր երազների օգնութեամբ:

Ներկայումս էլ յայտնի երեւոյթ է, որ սրտացաւերի ժամանակ երազները սարսափելի բնաւորութիւն են կրում: Ոչ միայն սիրտը, այլ և օրգաններից իւրաքանչիւրը քնած ժամանակ եթէ գտնվում են գրգռված դրութեան մէջ և կամ որ և է կրքի ազդեցութեան տակ, այն ժամանակ երազը կազմվում է այնպիսի մտապատկերներից, որոնք յայտնի կերպով նոյն կիրքը, նոյն դրութիւնն են արտայայտում:

Բացի սրանից մեր մի քանի բնազդումները, մեր ֆիզիօլօգիական պահանջները, որոնք, այսպէս ասած, ամփոփվում են մի քանի օրգաններում—երբ արտայայտվում են, յարուցանում են ուղեղի մէջ աւելի կամ պակաս պարզութեամբ այն առարկայի մտապատկերը, որը բաւարարութիւն կարող է տալ այդ պահանջին:

Քաղցը ուղեղի մէջ վերարտադրում է համեղ խորտիկների մտապատկերներ, ծարաւը՝ անուշ և գեղեցիկ խմիչքների մտապատկերներ և այլն: Ուշադրութեան արժանի են և այն երազները, որոնք կախումն են ունենում շնչառութեան գործարանների դրութիւնից: Եթէ որ և է կերպով խանգարվում է այս գործարանների դրութիւնը, երազը սովորաբար ճնշող բնաւորութիւն ունեցող տեսարաններից է կազմակերպվում, քնածն ինքն ևս մասնակցում է այդ երազում, և միշտ իրան զարհուրելի վտանգների ենթարկված է տեսնում, այնպէս որ՝ այլ ևս ոչինչ ոյժ չէ ունենում դիմադրելու կամ խոյս տալու այդ վտանգից:

Բոլորովին առողջ մի կին, որ երբեմնապէս նեղանում է միմիայն թոքացաւով, զարհուրելի երազներ է տեսնում այն ժամանակ, երբ թոքերի մէջ ժողովվում է մաղասի (խորխ) մեծ քանակութիւն: Այդ ժողովված մաղասը խանգարում է ազատ շնչառութեան, այնպէս որ՝ քնածը երբ այդ դրութեամբ զարթնում է, հազիւ է կարողանում շունչն առնել: Այդ դրութիւնը յարուցանում է ուղեղի մէջ այնպիսի սարսափելի տեսարաններ, որոնք եթէ իրականութիւն լինէին, անկասկած, դարձեալ ճնշումն պիտի գործ դնէին, շնչառութիւնը խանգարէին: Երբ արգելքը հեռացնում է մաղասը դուրս թափում, շնչառութիւնը կանօնաւորվում է, զարհուրելի երազատեսութիւնը ընդհատվում: Ահա թէ մօտաւորապէս ինչպիսի երազներ են տեղի ունենում վերոյիշեալ հանգամանքներում: Քնածը տեսնում է իրան մի բոլորովին անծանօթ, ամայի տեղում կամ անմարդաբնակ անտառում, որտեղ ոչ մի կերպ օգնութեան չէ կարելի սպասել: Երկիւղի զգացմունքը տիրում է նրան, մօտիկ և անխուսափելի վտանգը րոպէ առ րոպէ նրան վշտալի մահ է սպառնում և այլն և այլն:

Նոյն երեւոյթն է պատահում, երբ լի ստամոքսով քնում ենք. ստամոքսը ճնշում՝ գործ դնելով թոքերի վրա, արգելում է շնչառութիւնը: Այսպիսի հանգամանքներում մեզ թւում է, թէ մի մեծ ծանրութիւն է դրած մեր կրծքին, որ պիտի ճզմէ մեզ, կամ թշնա-

արտասահմանում կան ոչ միայն մասնագիտական ընկերութիւններ յատկապէս արհեստները տարածելու համար ժողովրդի զանազան խաւերի մէջ, արտասահմանում ձ ե ռ ք ի ա շ խ ա տ ա ն ք ը ոչ միայն մտցնվում է օրից օր բոլոր դպրոցներում —թէ ցածր, թէ միջին և թէ բարձր—այլ նրա համար կան, գոյութիւն ունեն առանձին-առանձին մասնագիտական կուրսեր, նրա համար հրատարակվում են մասնագիտական լրագիրներ, իսկ կառավարութիւնները ծախսում են ահագին խոշոր գումարներ: Երևում է, որ գործը չէ յանձնված չոր զումարներ: Երևում է, որ գործը չէ յանձնված զանազան խաժամուժ մարդկանց, այլ գործի գլուխ են կանգնած այնպիսի նշանաւոր հեղինակներ, ինչպէս օրինակ, Ունո Ցիգնէուս, Կլաուսօն-Կաաս, Օտտո-Սօլօմօն, որոնք, ոչինչ դժուարութիւններից չը խուսափելով, ամենայն եռանդով աշխատում են աւելի լայն և լայն չափերով տարածել արհեստագիտական ուսումը ժողովրդի մէջ և մտցնել կամաց-կամաց հասարակական գիտակցութեան մէջ նրա, ձեռքի աշխատանքի, ահագին նշանակութեան գաղափարը ժողովրդի տնտեսութեան և նիւթական բարեկեցութեան համար:

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Донская Пчела» լրագիրը իր 47-րդ համարից սկսել է տպագրել Րաֆֆիի «Ուխտաւոր միանձնուհի (Монахиня по неволѣ) վէպի ռուսերէն թարգմանութիւնը:

—

Պետերբուրգից, պ. Վարդան Վարդանեան ուղարկել է մեզ 25 օրինակ իր կազմած «Հայկական նշանագրեր և ծաղկագրեր ձեռագործի համար» աշխատութիւնից, որպէս զի մենք մեր կողմից նուիրենք հայոց այս և այն օրիորդական դպրոցներին: Շնորհակալութիւն յայտնելով պարոնին, առաջարկում ենք հայոց օրիորդական դպրոցների վարչութիւններին, եթէ կամենում են, դիմեն մեզ և ստանան ձրիաբար այդ աշխատութիւնից մի-մի օրինակ: Ճանապարհածախսի համար պէտք է ուղարկել 5 կոպէկանոց մի մարկա:

—

Այս օրերս Թիֆլիսում լոյս տեսաւ ընթերցանութեան համար մի հիանալի գիրք, այն է «ՋօրջՍտեֆենսօն»: Այսպիսի բացառիկ անձնաւորութիւնների կեանքը, ինչպիսին է Ջօրջ Ստեֆէնսօն, անկասկած կրթիչ ներգործութիւն կունենայ ընթերցողների վրա, ոգևորելով մանաւանդ պատանի ընթերցողներին: Այդ բաւական մեծադիր գիրքը, որը բաղկացած է 214 երեսներից, ունի Ջ. Ստեֆէնսօնի պատկերը, և արժէ 1 րուբլի: Թարգմանել են Օդէսայի համալսարանի 1885—86 թւի հայ ուսանողները: Գրքի թարգմանութեան լեզուի մէջ մի քանի տեղ նկատվում է, որ թարգմանիչները մի քանի հոգի են եղել, բայց և այնպէս ընդհանրապէս գրքի լեզուն հասկանալի, պարզ և սահուն է: Միանդամայն ճիշդ է թարգմանիչների փոքրիկ առաջաբանի մէջ յայտնած այն կարծիքը, որ համալսարանի նստարանից էլ հայ ուսանողը կարող է ծառայութիւն անել աղքատիկ հայ գրականութեան, և Օդէսայի ուսանողների այդ ծառայութիւնը, որը նուիրել է մեր ընթերցող հասարակութեան մի այդպիսի գեղեցիկ գիրք, արժանի է շնորհակալութեան:

—

Կ. Պօլսից ստացանք մի գիրք, որի վերնագիրն է. «Յիշատակ ողբացեալ տիկնոջ Ն ե կ տ ա ր դ ը Ջ ո ւ ն դ ասպետուհւոյ, նուիրեալ յամմխիթար ամուսնէն»: Մեր ընթերցողներին ծանօթ է արդէն տիկին Ջունդ, որը նորերս վախճանվեց, և յայտնի է իր բարեգործութիւններով, և իբրև «Ազգանուէր հայուհեաց ընկերութեան» հիմնադիրներից մէկը: Հանգուցեալի ամուսինը այս բաւական մեծ գրքի մէջ ամփոփել է տիկին Ջունդի մահվան առիթով ստացած գրութիւնները և լրագիրներում գրուածները, նմանապէս նրա անձնաւորութեան և հիւանդութեան մանրամասն նկարագրութիւնը:

—

Անդրկասպեան երկրի ՄԵՐՎ քաղաքից, բժ. Տէր Խաչատուրեանցի, Կ. Մարտիրոսեանցի և Ջ. Գանիէլեանցի ստորագրութիւններով ստացանք Գրիգոր Արծրունու գրական 25-ամեակի առիթով մի շնորհաւորական նամակ և մի շատ գեղեցիկ գորգ (Անդրկասպեան երկրի ձեռագործ), որպէս յիշատակ համակրողներից:

—

ԴՈՒԲԱՅԻՑ մեզ հաղորդում են, որ այդտեղի երկսեռ դպրոցների մէջ հարցաքննութիւնները սկսված են արդէն: Կրօնի հարցաքննութիւնը վերջացած է: Հասարակութիւնը գոհ է երեխաների առաջադիմութիւնից:

—

Այս օրերս մեր խմբագրատուն եկաւ Ալաշկերտցի մի հայ, Կարապետ Շիրինեան անունով, որը իր հետ բերել է Բագրեանդի Յովհաննէս եպիսկոպոսի վկայութիւնը, որից երևում է թէ այդ Շիրինեան, որը երբեմն եղել է ունևոր գիւղացի, մասնութեան զոհ է եղել, և այժմ կորցնելով իր ամբողջ ունեցածը, կարօտ է հայ հասարակութիւնների օգնութեանը, իր խղճալի դրութիւնից դուրս գալու համար:

—

Վանի առաջնորդական փոխանորդի վկայականով այս օրերս Թիֆլիս է եկել Շատախեցի մի հայ, Մահտեսի Յովհաննէս Խաչատուրեան անունով, որը մեր խմբագրութեանը ներկայացրել է մի թուղթ, որից երևում է թէ այդ մարդը, որը երբեմն ապահով դրութիւն ունէր, դժբաղդութեան զոհ է եղել, և կորցնելով իր ունեցածը, կարօտ է ա զ գ ա յ ի ն ն ե ր ի օգնութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Անգլիական համայնքների ժողովի յունիսի 6-ի նիստի մէջ թիւրքաց հայերի մասին եղած խօսակցութիւններից մի քանի կէտեր ենք առաջ բերում:

«Պր. Ճ. Պրայս հարցում ուղղելով նախարարութեան, տեղեկութիւններ ուզեց Մուշի մէջ կատարուած անգթութիւնների մասին: Արտաքին գործերի նախարարութեան խորհրդական Պր. Ճ. Ֆէրկիւսըն պատասխանեց, թէ Էրզրումի անգլիական հիւպատոսէն եկած մի հեռագրի համեմատ, բազմաթիւ հայ մշակներ, որոնք Ռուսիայէն կը վերադառնային, Ալաշկերտէն անցած ժամանակ Քիւրդերէն յարձակում կրեր են և իրենցմէ 5 հոգի մեռեր է:

«Մի և նոյն նստին մէջ Պ. Պրայս մի երկար ճառ խօսեցաւ, Հայաստանի նկատմամբ: Յիշեցուց այն գիւղացու պատմութիւնը, որը մի Թիւրք պաշտօնեայ խորոված էր ստակ պահանջելով: Իբր օրինակ ներկայացուց Պիթլիսի նոր վալին, որ կրցաւ իր նահանգի մէջ բարեփոխել գործերի դրութիւնը և իբր եզրակացութիւն ըսաւ, որ Բ. Դուռը կընայ ուրեմն բարեփոխել Հայաստանի դրութիւնը եթէ կամք ունենայ:

«Սըր Կ. Քամբբէլլ բողոքեց Քլիֆֆորտ Լօյտին Էրզրումի ընդ. հիւպատոս անուանելուն դէմ, անյարմար համարելով զայն մի այդպիսի փափուկ պաշտօնի:

«Սըր Ճ. Ֆէրկիւսըն պատասխանեց թէ հիւպատոսները ամէն բան հասուն կերպով քննելէ յետոյ կը տեղեկագրեն և թէ Բ. Դուռը ընդունակ կառավարիչներ ղրկած է ոչ միայն Պիթլիս, այլ և Կրէտէ, Պէյրութ և Էրզրում: Գալով Մուսա պէյի դատին, Սըր Վ. Հուայթ որոշապէս կրկնած է Բ. Դրան թէ այդ դատաստան չը համապատասխաներ ընաւ այն գաղափարների, որ Անգլիայի մէջ ունին վարչական արդարութեան նկատմամբ: Ցաւալի է արդարև որ երբ առիթը ներկայացած է մի նշանաւոր ոճրագործի դատաստանը կատարելու աշխարհի աչքին առջև, Բ. Դուռը չէ հաճած ցոյց տալ աշխարհի թէ ինք չուզեր խուսափիլ արդար դատաստան անելէ: Պր. Պրայս ներկայացուց Թիւրքիան իբրև մի հոտած դիակ և ասաւ թէ շատեր կան որ կը ցանկան օսմանեան կայսրութեան կործանմանը: Պետական մի անձի արժանի լեզու չէ այդ, մանաւանդ թէ ինչ որ այս խորհրդարանի մէջ կը խօսուի, կը շրջաբերուի բոլոր աշխարհին մէջ: (Պր. Պրայս կընդմիջէ Պր. Ֆէրկիւսընի ճառը, յայտարարելու համար որ ինք ըսած է թէ շատեր կան որ պիտի աւելի ընտրեն Թիւրք կայսրութեան անկումը և եթէ անգլիական կառավարութիւնը կուզէ զայն ազատել, պէտք է ստոր յաջողութեան յարմարագոյն միջոցները ձեռք առնէ:) Բայց Ապէրտինի պատուարժան երեսփոխանը (Պր. Պրայս) չըսաւ թէ ինք անոնցմէ մէկը չէ: Գալով Պր. Քլիֆֆորտ Լօյտին, նա քանի որ Էրզրում գնացած է, մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ այնտեղ անցած դէպքերն անգլիական կառավարութեան տեղեկացնելու համար»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բուլղարիայում նոր ձերբակալութիւններ եղան քաղաքական պատճառներով:

—Գերմանացի յայտնի սօցիալիստ Բեբէլ այս օրերս մի ճառ խօսելով բանւորների ժողովում այն միտքը յայտնեց, թէ ի զուր են կարծում բանւորները, որ իրանք արդէն մեծ ոյժ են կազմում, և որ բուրժուազիան իր հոգևարքի մէջն է: Բուրժուազիան, ասեց Բեբէլ, դեռ ևս մեծ ոյժ ունի, և նրա հետ կռւելու համար պէտք է լաւ պատրաստվել:

—Իրլանդական գործիչները պատրաստվում են նոր պայքարի մէջ մտնել լորդ Սօլըսբըրիի հետ: Երկու կուսակցութիւնների կռւի խնդիրն էլի հողային խնդիրը պիտի լինի:

—Մադրիդից գրում են, որ իբրև թէ խօլերան Սպանիայում չէ տարածվում, այլ քանի գնում, աւելի է թուլանում:

—Լուր կայ, որ երեքպետեան դաշնակցութիւնը նոր պայման է կապել իր յարաբերութիւնները մինչև 1895 թիւը շարունակելու համար:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Միջազգային հեռագրական յաջորդ կօնգրէսը կայանալու է 1895 թւին, Բուդա-Պեշտում:

* * *

Դանիայի կանանց այժմեան ամենասիրած զուարճութիւնը—վելօսիպեդով զբօսնելն է: Շատ կանայք ունեն սեփական վելօսիպեդներ, և դրանցից շատերն էլ արդէն սկսել են տղամարդկանց շորեր հագնել վելօսիպեդով մանգալու համար:

* * *

Շվէյցարիայում առաջ է գնում դիակները այրելու խնդիրը. այդ նպատակին ծառայող Ցիւրիխի ընկերութեան անդամների թիւը արդէն հասնում է 734 հոգու: Շվէյցարիայի միւս քաղաքներումն էլ արդէն հիմնվել են այդպիսի ընկերութիւններ:

* * *

Արտասահմանի հայոց մի լրագրում կարդում ենք. «Ուրախութեամբ կիմանանք որ Ռումանիայի Կարլ թագաւորը, մայիսի 10-ին, իր թագաւորութեան տարեդարձի հանդիսին առթիւ, Պուքրէշի հայ գաղթականութեան աւագերէց Տ. Խորէն քահանայ Մոսկոֆեանին շնորհեր է «Ռումանիայի թագ» (Corona Romania) պատուանշանի ասպետի (Cavaler) տիտղոսը: Բոլոր նախարարներն և Ռումէնների Մետրոպոլիտը իրենց շնորհաւորական քարտէզներ ղրկեր են Հայոց քահանային. բազմաթիւ երեսփոխաններ և Մետրոպոլիտի փոխանորդը անձամբ շնորհաւորութեան գնացած են Խորէն քահանային»:

մին է չոքած մեր կրծքին և խեղդել է փորձում, կամ գտնվում ենք պատի, սենեակի փլատակների տակ և այլն,—մի խօսքով ճնշող, խեղդող բնաւորութեամբ տեսարաններ: Ստամոքսը իր կողմից ևս յետ չէ մնում երազների վրա իր ազդեցութիւնն ունենալուց. նոյն իսկ քաղցը և ծարաւը լաւ օրինակ կարող են ներկայանալ: Ժողովրդական առածն ասում է. «Քաղցած հաւը երազում կուտ կը տեսնի»: Մեզանից իւրաքանչիւրը, հաւանականաբար, փորձած պիտի լինի իր վրա՝ թէ ինչպէս քաղցած ժամանակ երազում շարունակ ճաշում, լաւ կերակուրներ է ճաշակում—բայց դարձեալ քաղցած, չէ յագենում, նոյնպէս և ծարաւ ժամանակ,—խմում է, խմում՝ չէ կշտանում:

Վերոյիշեալներից յայտնի կերպով երևում է, թէ ինչպէս օրգանների դրութիւնը որոշ կապ ունի երազների հետ, թէ ինչպէս դրանց գրգռումը համապատասխան երազի շարժառիթ է դառնում, սակայն սրանից չը պէտք է եզրակացնել, թէ երբ մի որ և է օրգան քնած ժամանակ գրգռված դրութեան մէջ է գտնվում, անպատճառ պիտի յարուցանէ համապատասխան երազներ.—ոչ. երազը գրգռման աստիճանից է կախված: Որպէս զի համապատասխան մտապատկերներ տեղի ունենան, անպատճառ հարկաւոր է որոշեալ աստիճանի գրգիռ: Աչքի առաջ պէտք է ունենալ և այն, որ այս կամ այն օրգանի թէկուզ որոշեալ աստիճանի գրգռված լինելը կարող է և համապատասխան երազներ առաջ չը բերել,—որովհետև ուղեղը, բացի այդ գրգռված օրգանի տպաւորութիւնից, ստանում է և հազարաւոր ուրիշ տպաւորութիւններ, որոնք կամ երազների կարգը, կապը քանդում-խանգարում, կամ բոլորովին նսեմացնում, ոչնչացնում են: Սրանով պիտի բացատրել գլխաւորապէս երազների մեծամասնութեան անկարգ լինելն ու ոչինչ կապ չունենալը միմեանց հետ:

IV. Այժմ ուշադրութեան առնենք այն երազները, որոնք նախագուշակող բնաւորութիւն են ունենում: Երազում պատահում ենք որ և է դէպքի. անցնում է մի որոշեալ ժամանակ, նոյն դէպքը տեղի է ունենում իրականութեան մէջ.—երազը կատարվում է: Սա մի այնպիսի երևոյթ է, որ յայտնի կերպով առիթ է տուել ամբողջ «երազագրեր» հեղինակելու:

Այս յայտնի երևոյթի բացատրութեան մասին զանազան կարծիքներ են յայտնում.—ոմանք պատճառը վերագրում են գերբնական ոյժին, ոմանք ընդհակառակն են պնդում, այն ինչ ընդհանուր կարծիքը այս մասին այն է, որ գերբնական ոչինչ չը կայ, այլ նոյն հասարակ պատճառներից է ծագում, որոնցից առաջ են գալիս միւս տեսակ երազները: Վերջին կարծիքը հիմնվում է հետևեալների վրա. նախ՝ այդպիսի երազները շատ սակաւ են պատահում. միլիօնաւոր երազների մէջ մէկը կամ մի քանիսը հազիւ են կատարվում, այնպէս որ մինչև անգամ պատահական բան կարելի է համարել: Երկրորդ՝ մեծ մասամբ այդպիսի երազները տեղի են ունենում մարդու հոգեկան դրութեան մի այնպիսի ժամանակ, երբ սաստիկ երկիւղ կամ ցանկութիւն է տիրապետում: Երրորդ՝ նախագուշակող երազները մեծ մասամբ սեպհականութիւն են սակաւաթիւ մարդկանց, իրանց բացառիկ դրութեան շնորհով:

Այս առիթով Մակս-Սիմօն հետևեալն է պատմում. «Կօխինխինայում ապրող մի կին պիտի ուղևորվէր շոգենաւով: Ուղևորվելու նախընթաց գիշերը երազում տեսնում է հրդեհ և նաւաբեկութիւն: Երազը ընդհատվում է գոռում-գոչումներով. զարթնում է, կրկին քնում.—կրկին նոյն աղետալի տեսարանները: Չը նայելով այդ մահալի դժբաղդութիւններին, կինն այնու ամենայնիւ հետևեալ օրը ուղևորվում է: Ուղևորութեան միջոցին իսկապէս դժբաղդութեան է ենթարկվում.—շոգենաւի կաթսան յանկարծակի ճայթում է, թշուառ կինը այրվելով, սարսափելի տանջանքներից յետոյ մեռնում է»:

Այս դէպքը Մակս-Սիմօն այսպէս է բացատրում՝ թէ ինչպէս Կօխինխինայում, այնպէս և շրջակայքում ամենքին յայտնի էր կաթսաների փչացած լինելը. ինչպէս ամենքին, այդպէս և այդ կնոջ յայտնի պիտի լինէր այդ բանը, հետևաբար շատ բնական է, որ ուղևորվող կինը նախօրէն պիտի անհանգստանար, երկիւղ կրէր՝ թէ մի զուցէ ճանապարհին դժբաղդութիւն պատահի: Նրա այդ երկիւղը, կամ աւելի լաւ է ասել երկիւղալի տրամադրութիւնը ձևակերպում է երազներ, այնպիսի երազներ, որոնք շատ հեշտութեամբ կարող էին կատարվել:

Այս և սրա նման փաստեր խիստ քննութեան առնելով՝ Մակս-Սիմօն գալիս է այն եզրակացութեան թէ՝ գլխաւոր դերը կատարում է մտաւոր կեանքի այն օտարոտի երևոյթը, որ նախազգացումն է կոչվում:

Ապա, իբրև բացատրութիւն այդ եզրակացութեան հետևեալն է յարակցում. «Զուտ գիտնական սկզբունքները չեն խախտվի, եթէ ենթադրենք, թէ քանի մի դատողութիւններ կազմվում և մշակվում են ուղեղային զանգուածի խորին շերտերում, որտեղից գիտակցութեան հասնում են միմիայն այդ գործողութեան վերջնական հետևանքը: Այս դրութիւնը ստուգել հեշտ է: Իւրաքանչիւրին քաջ յայտնի է, որ երբեմն որ և է երևոյթի, փաստի, կամ նոյն իսկ մարդու վերաբերութեամբ կազմվում են դատողութիւններ, գաղափարներ, որոնք յետոյ են ճշդվում—թէ որքան ուղիղ, ճիշդ են այդ գաղափարները. բայց թէ ինչ հիմքերի վրա են հաստատվել այդ գաղափարները, գրեթէ անկարելի է լինում ասել:

»Հաւանականաբար ուղեղն ստացել է մի շարք տպաւորութիւններ, որ մենք չենք նկատել: Այդ տպաւորութիւնների շնորհով տեղի է ունեցել անգիտակցական գործողութիւն, որի բնական ծնունդը եղել է մեր կազմած գաղափարը, կարծիքը»:

Ահա թէ ինչումն է կայանում նախագուշակող երազների էութիւնը»:

Ն. Գ.

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՎԱՐՇԱՎԱ, 20 յունիսի: Երէկ այստեղ սպանվեց գերասանուհի Վիսնօվսկայա: Սպանողը օֆիցեր Բարտենեւն է: Այսօր անդամահատեցին գերասանուհու դիակը. Նա միայն մի չապիկ ունէր հագած. կրծքի ձախ կողմում ընկած էր՝ արիւնաթաթախ թաշկինակ, որը ծածկում էր վէրքը. դիակի մօտ ընկած էին երկու գրած թղթեր, որոնցից մէկի մէջ Վիսնօվսկայա յայտնում է, որ նա, ով նրան կեանքից կը զրկի, լաւ վարված կը լինի: Առաջ Վիսնօվսկայա թոյն է ընդունել, ապա նրան սպանել են: Բարտենեւ ինքն յայտնեց ոստիկանութեան այդ սպանութեան մասին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 21 յունիսի: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը հերքում է «Гражданинъ» լրագրի այն լուրը, որը վերաբերում է արեւմտեան նահանգների ժողովրդական դպրոցների հիմնական կերպարանափոխութեան նախագծին: Մինիստրութեան մէջ հարց չէ եղել յարուցված՝ ժողովրդական ուսման գոյութիւն ունեցող սիստեմը որ և է փոփոխութեան ենթարկելու մասին:

ԲՐԻՒՍՍԵԼ, 21 յունիսի: Բոլոր պետութիւնները, բացի Հօլլանդիայից, ստորագրեցին ճորտութիւնը ոչնչացնելու վերաբերեալ կօնֆերեցիայի ընդհանուր վճիռը: Հօլլանդիային առաջարկված է միանալ այդ վճռին վեց ամսվայ ժամանակամիջոցում:

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փոստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	8 ժ. 40 ր.	առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	11 » 8 »	երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բագու . . .	12 » 8 »	երեկ.
ԲԱԳՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս . .	7 » 40 »	առաւ.

Ապրանքա-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	3 ժ. 10 ր.	ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս. .	8 » » »	առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . .	9 » 45 »	առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	8 » 20 »	եկեղ.

—

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ

Ամառնային երթեւեկութիւն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, շոգենաւը Բաթումից ուղևորվում է Օդէսա՝ Սուխումի և Նօվօրօսիյսկի վրայով:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, ուղղակի ընթացքով, Նօվօրօսիյսկի վրայով:

ՇԱԲԱԹ օրերը, 8 ժամին երեկոյեան, շրջական ընթացքով, բոլոր նաւահանգիստների վրայով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օրերը, 7 ժամին երեկոյեան, արտասահմանեան ընթացքով դէպի Կ. Պօլիս:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳԱԼՈՒՍՏ ԱԼՈՅԵԱՆՑԻ

„ԿՈՎԿԱՍ“

Զ ի ն ա գ ո ր ծ ա ր ա ն ը յանձնարարութեամբ պատրաստում է ըստ որդական ամեն կարգի նորաձև հրացաններ, ինչպէս են կ ե ն տ ր ո ն ա հ ա ր (центральнаго боя) և չխմվի (шомпольное) հրացաններ՝ ուղիղ և կամ պտուտակաւոր փողերով, նմանապէս Մ օ ն տ է - ֆ ր ի ս տ օ կոչված կարաբիններ:

Զ ի ն ա գ ո ր ծ ա ր ա ն ը նորոգում է ամեն տեսակ ատրճանակներ, հրացաններ և ձեւափոխում է հրացանների սիստեմները:

Զինագործարանը ունի առանձին բաժանմունք ե ր կ ա թ ա - փ ա կ ա ն ա գ ո ր ծ ա կ ա ն և ճ ա խ ա ր ա կ ա - մ ե ք ե ն ա գ ո ր ծ ա կ ա ն աշխատութիւնների համար. և պահում է նոյնպէս մասնագէտ վարպետ կ ա ր ի մ ե ք ե ն ա ն ե ր ի վերանորոգութեան համար:

Դիմել. ТИФЛИСЪ, Солдатскій базаръ, оружейная мастерская „Кавказъ“ *Галусту Алоянцъ.*

1—10

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

Յայտարարում է ի գիտութիւն իր հետ գործ ունեցողների, որ նրանք իրանց թղթակցութիւններն ուղղեն խանութին և ոչ պ. Նիկողայոս Տէր-Ղևոնդեանցին, որը այս տարվայ ապրիլի մէկից հրաժարված է ընկերութիւնից:

1—3 (Շ)

ՄԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ամառը ցանկանում է Թիֆլիսում մասնաւոր դասեր ունենալ: Ցանկացողները կարող են դիմել Գայեանեան դպրոցը (Մողնու եկեղեցուն կից), Սարգիս փօթէեանցին:

1—2

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ Կ. Պօլսից եկած լուսանկարիչ պ. Վըրոյրի հետեւեալ պատկերները:

1) Խրիմեան հայրիկի եօթանասնամեայ մեծադիր նկար, գինն է . . . . 1 ր.
2) Մելքիսեդէկ եպ. Մուրադեանց մեծադիր նոր պատկեր. . . . . 1 »
3) Նոյն կաբինէտ դիրքով. . . . . . 50 կ.
4) Ներսէս պատրիարքի գերեզմանը. . 1 ր.
5) Դուրեան բանաստեղծի շիրիմը. . . 60 կ.
6) Ս. Փրկչի Նորակառոյց հիւանդանոց. 60 »
7) «Պետրոս Ադամեան հիւանդ» մեծ դիրքի նոր պատկեր. . . . . 1 ր.
8) Նոյն կաբինէտ դիրքով. . . . . . 50 կ.
9) Պ. Ադամեանի բնական և իր գլխաւոր դերերի լուսանկարները, այսինքն, «Լիր Արքայ», «Օթէլլօ», «Դարբին», «Կօրրադօ», «Համլէտ», «Ուրիէլ Ակօստա» և «Քին», ընդամենը ութ կտոր, գին . . . . 2 ր.
10) Գալֆայեան որբանոցի խմբանկարը. 1 »
11) Հանգ. Սրբուհի Մայրապետ Գալֆայեան, հիմնադիր-մայր Կ. Պօլսի աղջիկների որբանոցի. . . . . 1 ր.
12) Երանուհի Մայրապետ Ցովհաննէսեան, այժման մայր Գալֆայեան որբանոցի, գին. . 50 կ.
13) Մ. Մնակեան, տաղանդաւոր դերասան. . . . . 50 կ.
14) Նոյն կաբինէտ դիրքով . . . . . 50 կ.
15) Ներսէս պատրիարք կաբ. դիրքով. 50 կ.
16) Խասգիւղ Կ. Պօլսի. Ներսէս պատրիարքի ծննդավայրը . . . . 1 ր.
17) Կ. Պօլսի հայ հրդեհաշէջ ջրհանակիրների խումբը. . . . . 1 ր.

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցէով. Тифлисъ, Михайловскій мостъ, А. Испирьяну, № 11. Մէկից մինչև երեք օրինակ պատկեր ուղողները ճանապարհածախս վճարում են ընդամենը 25 կ. մարկա, իսկ աւելի պահանջողներին ճանապարհածախսը մեզ վրա է:

3—5

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ մի նորաւարտ երիտասարդ ցանկանում է հայոց լեզուի դասեր ունենալ հայ ընտանիքներում. պատրաստում է աշակերտներ նաև միջնակարգ դպրոցի բոլոր դասարանների համար: Ցանկացողները կարող են դիմել «Надежда»-ի գրասենեակը, ժամը 10—1 ցերեկ վայ:

2—5

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ПОЛУГОДОВАЯ ПОДПИСКА
НА ГАЗЕТУ
„КАСПІЙ“
ОТКРЫТА

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Съ доставкой въ Баку:		Съ пересылкой въ другіе города:	
На полгода.	4 р.	На полгода.	5 р.
„ 3 мѣсяца	2 „ 50 к.	„ 3 мѣсяца	3 „
„ 1 мѣсяцъ	1 „ —	„ 1 мѣсяцъ	1 „ 50 к.

За границу: на полгода—7 р., 3 мѣсяца—4 руб.

Подписка принимается исключительно въ конторѣ редакціи въ Баку, уголъ Армянской и Губернской улицъ, домъ Красильникова.

Въ Тифлисѣ подписка на газету, пріемъ объявленій и розничная продажа номеровъ производятся при книжномъ агентствѣ Хиддекеля.

Въ Боржомѣ розничная продажа №№ „Каспія“ производится въ конторѣ „Минеральныя воды“.

За перемѣну адреса просятъ высылать 5-ть семикопѣечныхъ марокъ, безъ чего адресъ перемѣненъ не будетъ.

1—3.

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ ԵՄ պ. պ. սիրողներին լաւ

ԾԽԱԽՈՏ
և
ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ

իմ գործարանից, որը վաղուց վայելում է հասարակութեան ուշադրութիւնը:

ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ
ճշգրտութեամբ, խստութեամբ և գործ ածողների ճաշակով են կատարվում:

—

Մագազինում կարելի է գտնել ծխելու համար ամենալաւ գործիքներ և նիւթեր:

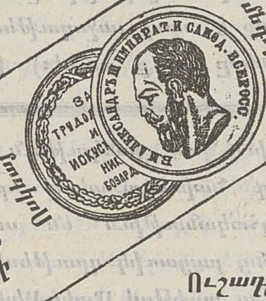

ԾԽԱԽՈՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
Ն. Ց. ԲՈԶԱՐՋԵԱՆՑԻ
Գործարանը՝ Գուդովիչ փողոցում, սեփական տանը: Մագազինը Սօլոլակում, Սօֆեվորցօվայա փողոցում, կալուածական է նկի տանը:

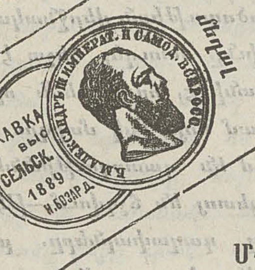

Ուշադրութիւն եմ հրաւիրում մասնաւորապէս մագազինում եղած ԹԻՒՐՔԱՑ և ՏԵՂԱԿԱՆ ամենալաւ յատկութեան և զանազան տեսակի թարմ ծխախոտի մեծ քանակութեան վրա:

—

Օտարերկրեայ պատուէրները կատարվում են անմիջապէս:

Մեծ քանակութեամբ առնողներին անվում է զիջում, պայմանին համեմատ:

2—10 (շ.)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ հրաւիրում է դպրանոցի համար տեսուչ, որ պէտք լինի ուսումնաւարտ բարձրագոյն դպրոցներում: Ցանկացողք կարող են դիմել Հոգաբարձութեանը մինչև յուլիսի 25-ը, ներկայացնելով ուսման վկայական և ծառայութեան ցուցակ: Տեսչի ռոճիկ նշանակված է, բացի դասերից, տարեկան 1200 րուբլի:

3—3 (և. շ.)

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
MESSAGERIES MARITIMES
(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՕՆԴՕՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, 29 յունիսի (11 յուլիսի) դուրս կը գնայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ ERIMANTHE (ԷՐԻՄԱՆԹ) շոգենաւը, նաւապետ MERLIN (ՄԵՐԼԻՆ) դէպի Կ. Պօլիս, Մարսէլ, Հավր և Լօնդօն, մտնելով և միջանկեալ նաւահանգստները:

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ԳԷՈՐԳ ՀԵԶՈՒԲԵԱՆ ՀԵԶՈՒԲԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ ԳՕԼԴԼՈՒՍՏ:

1—2

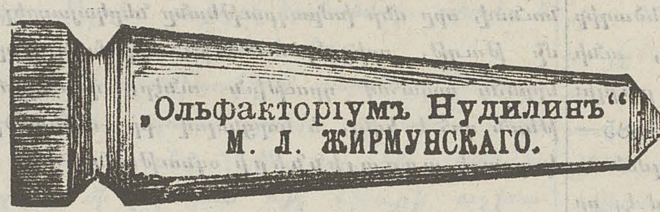

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ

բժշկական դէպարտամենտից թոյլատրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ

ծախվում է 40 կօպէկով

Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում:

14—52 (Շ.)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ

ԱՅՑ ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ
(ՀԱՅ ՏՈՒՐԻՍՏԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ)

Աշխատասիրութիւն
ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆՑԻ

Գինն է 60 կօպէկ: Վաճառվում է Թիֆլիսի հայ գրավաճառների մօտ և „Մուրճի“ խմբագրատանը:

3—10

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԵՒ ԲԷՍԱՐԱԲԻԱՅԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐԱՆՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ այսու կը յայտարարէ, որ նոյն դպրանոցի բոլոր ուսուցիչները արձակված են համաձայն կոնդակին վեհափառ կաթուղիկոսի ամենայն հայոց՝ համարաւ 214 յ30 մայիսի: Թափուր մնացած պաշտօնները ստանձնել կամեցող ուսուցիչները պարտին մատուցանել յանուն Հոգաբարձութեան մինչ ց15 յուլիսի 1890 ամի իրանց օրինաւոր վկայականները տէրութենական բարձր ուսումնարաններում և կամ Մայր Աթոռոյ ճեմարանի մասնագիտական բաժնում աւարտման մասին, հանդերձ խնդրագրով: Իւրաքանչիւր շաբաթական դասի գինը 60 րուբլի է դասարաններում, 40 ր. նախակրթարաններում: Ծրագիրը նոյնն է, ինչ որ և միւս թեմերու դպրանոցներումը, յաւելլով լատին լեզուն:

Նախագահ խորհրդարանի Հոգաբարձուաց Նախիջեւանի Թեմական դպրանոցի Մ. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ

3—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ 22 Іюня 1890 г.

Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.